

TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ STRATEGINIO PLANAVIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI OPTIMIZUOJANT NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMĄ

Mgr., **Vytautas Volskas**,
Mykolo Romerio Universitetas,
Ateities g. 20, 08303 Vilnius, Lietuva,
<vyvolskas@stud.mruni.eu>

Anotacija

Šio straipsnio¹ paskirtis atkreipti mokslininkų ir teisėsaugos institucijų vadovų dėmesį į tam tikrus probleminius klausimus susietus su teisėsaugos institucijų strateginiu planavimu optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą. Lietuvoje strateginis planavimas teisėsaugos institucijose ir apskritai viešajame sektoriuje yra pradėtas nagrinėti pakankamai neseniai ir dažniausiai tik analizuojant bendrąsias nuostatas. Pats strateginis planavimas yra įtvirtintas įstatymuose ir nutarimuose, tačiau nėra mokslinių tyrimų nagrinėjančių teisėsaugos institucijų strateginio planavimo efektyvumą, tiriant nusikalstamas veikas. Atsižvelgiant į tai šiame darbe analizuojamos Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginių pla-

nų nuostatos, taip pat pateikiami pasiūlymai kaip padidinti nusikalstamų veikų ištyrimo rodiklius bei strateginių planų efektyvumą kovoje su nusikalstamumu. Parengtame magistro baigiamajame darbe buvo iškeltas tikslas įvertinti rengiamus Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginius planus nusikalstamų veikų ištyrimo kontekste bei pateikti pasiūlymus juos tobulinant. Kai kurie minėto magistro baigiamojo darbo probleminiai klausimai yra pateikiami šioje publikacijoje laikantis moksliniams straipsniams keliamų reikalavimų.

Raktiniai žodžiai: strateginis planavimas, teisėsaugos institucijos, kriminalistikos strategija, nusikalstamumas.

Įvadas

Viešojo saugumo užtikrinimas reikalauja, kad atitinkamos valstybės institucijos ir pirmoje eilėje teisėsaugos institucijos, sugebėtų efektyviai užtikrinti kiekvieno žmogaus normalias egzistencijos sąlygas. Nusikalstamos veikos yra vienos svarbiausių gyventojų nesaugumo veiksnių. Nusikalstamumo problema yra aktuali visoms valstybėms. Laikui bėgant nusikalstamumo pasireiškimas keičiasi, nusikaltimai tapo geriau organizuoti, labiau apgalvoti. Atsižvelgiant į kintančias sąlygas, teisėsaugos institucijoms, tiriančioms nusikalstamas veikas, tampa vis sunkiau jas iširti. Pavyzdžiui, Lietuvoje lyginant su Vokietija yra pastebimas ypač mažas sukčiavimo ištyrimo lygis. Lietuvoje sukčiavimo atvejų buvo iširta: 2017 m. – 45 proc.; 2018 m. – 41,9 proc.; 2019 m. – 44,2 proc.; 2020 m. – 21 proc.; 2021 m. – 14 proc.² Vokietijoje sukčiavimo atvejų buvo iširta: 2017 m. – 73,7 proc.³; 2018 m. – 70,6 proc.⁴; 2019 m. – 66,6 proc.⁵; 2020 m. – 65,5 proc.⁶. Kaip matyti, abiejose šalyse sumažėjo sukčiavimo ištyrimo lygis. Tai galėjo lemti tai, kad nusikaltimai tapo labiau apgalvoti ir pareigūnams yra sunkiau juos iširti. Bet Vokietijoje, lyginant su Lietuva yra daug didesnis sukčiavimo ištyrimo lygis

– tokį skirtumą gali lemti tai, jog Vokietijoje kriminalistika yra laikoma ne tik policijos mokslo dalimi, bet jai yra skiriamas ir ypatingas dėmesys, rengiant policijos pareigūnus kriminalinio ciklo disciplinoms. Lietuvoje visgi kriminalistikos mokslui ir jo laimėjimams, tiriant nusikalstamas veikas yra skiriama per mažai dėmesio, tame tarpe ir teisėsaugos institucijų strateginiame planavime optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą. Minėtas Vokietijos ir Lietuvos šių nusikalstamų veikų tyrimo palyginimas rodo, kad turime dar ne tik rimtų problemų, bet ir realių galimybių tobulinant nusikalstamų veikų tyrimą. Vokietijos mokslininkų ir praktikų patirtis kriminalistinės strategijos, kaip mokslinio instituto, metodinio įrankio ir praktinio taikymo yra labai turtinga ir reikalauja gilesnės analizės bei jos pažangiausių elementų implementavimo į mūsų mokslinį lauką, kriminalistinę didaktiką ir nusikalstamų veikų tyrimo procesą.

Lietuvos teisėsaugos institucijos patį strateginį valdymą ir strateginį planavimą pradėjo naudoti tik apie 2000 metus. Vyriausybės institucijos turėjo pateikti parengtas programas, nurodyti reikiamą finansavimą. 2002 m. birželio 6 d.

buvo priimtas dokumentas, kuriuo turėjo vadovautis visos viešosios institucijos, rengdamos strateginius veiklos planus – nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, kurį 2021 m. balandžio 28 d. pakeitė LR vyriausybės nutarimas Nr. 292 „Dėl Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymo, LR regioninės plėtros įstatymo 4 straipsnio 3 ir 5 dalių, 7 straipsnio 1 ir 4 dalių ir Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 14¹ straipsnio 3 dalies įgyvendinimo“.

Lietuvos teisėsaugos institucijų rengiami strateginiai planai praktiškai neturi nieko bendro su kriminalistikos mokslu. Šio mokslo raida Lietuvoje kol kas nėra realiai susijusi su teisės raida, teisėsaugos institucijų reforma⁷ ir dabartiniu strateginiu planavimu.

Bendrai Lietuvoje strateginis planavimas teisėsaugos institucijose yra nagrinėjamas tik analizuojant bendrąsias nuostatas, sudarymo principus, žmogiškųjų išteklių valdymą ir panašiai. Strateginis planavimas yra įtvirtintas įstatymuose ir nutarimuose, tačiau nėra mokslinių tyrimų nagrinėjančių teisėsaugos institucijų strateginio planavimo efektyvumą, tiriant nusikalstamas veikas ir būdus kaip būtų galima pagerinti tyrimą.

Šio straipsnio paskirtis – atkreipti mokslininkų ir teisėsaugos institucijų vadovų dėmesį į tam tikrus probleminius klausimus susietus su teisėsaugos institucijų strateginiu planavimu optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą ir paskatinti diskusiją šiuo klausimu, taip pat įvertinti rengiamus Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginius planus nusikalstamų veikų ištyrimo kontekste bei pateikti pasiūlymus juos tobulinant.

Siekiant šių tikslų magistro baigiamajame darbe buvo bandoma: *įvertinti* ar Lietuvoje yra pakankamai skiriama dėmesio kriminalistikos mokslui ir jo rekomendacijoms, tame tarpe ir kriminalistikos strategijos kontekste, užtikrinant efektyvų nusikalstamų veikų aiškinimo ir tyrimo procesą;

Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginio planavimo efektyvumas nusikalstamų veikų tyrime.

Pagrindinė baudžiamojo proceso paskirtis yra ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą⁸. Tad teisėsaugos institucijų pareigūnai (tyrėjai) šiam tikslui pasiekti atlieka ikiteisminio tyrimo veiksmus, kuriuos renka si atsižvelgdami į jau turimus duomenis apie nusikalstamą įvykį, taip būdami įsitikinę, kad šie veiksmai padės sėkmingai atsakyti į ikiteisminio tyrimo metu iškilusius klausimus⁹.

LR BPK 1 straipsnyje yra pabrėžiama būtinybė kaip galima greičiau įvykdyti ikiteisminio tyrimo procesą, o 2 straipsnyje „Pareiga atskleisti nusikalstamas veikas“ yra numatytas greito proceso principas: „(...) kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika“¹⁰.

išanalizuoti ir įvertinti atitinkamų Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginius planus per kriminalistinės strategijos prizmę, siekiant tobulinti nusikalstamų veikų aiškinimo, tyrimo ir prevencijos procesus; *įvertinti* strateginio planavimo stipriąsias ir silpnąsias puses nusikalstamų veikų ištyrime ir prevencijoje bei pateikti savo pasiūlymus juos tobulinant. Apie kai kuriuos iš jų kalbama ir šiame straipsnyje.

Tyrimo metodologija. Norint įgyvendinti išsiskeltą tikslą ir užsibrėžtus uždavinius, magistro baigiamajame darbe buvo pasitelkti šie metodai: *mokslinės literatūros analizės ir sisteminės analizės metodas* pasitelktas analizuojant kriminalistikos strategijų bei šio mokslo prisidėjimą nagrinėjant ir tiriant nusikalstamas veikas; *lyginamasis analizės metodas* darbe buvo pasitelktas analizuojant skirtingų teisėsaugos institucijų strateginių planų priemones per kriminalistikos strategijos prizmę; *norminių dokumentų apžvalgos ir analizės metodas* darbe naudotas analizuojant nacionalinius, kai kuriuos ES teisės aktus ir kito pobūdžio dokumentus reglamentuojančius strateginį planavimą. Šis metodas leidžia plačiau suvokti kaip yra įgyvendinami ir vykdomi strateginiai planai bei ar jie yra efektyvūs nusikalstamų veikų tyrime. *Interviu metodas* naudotas siekiant surinkti kuo išsamesnę informaciją ir priimti galutines išvadas dėl rengiamų strateginių planų efektyvumo tiriant nusikalstamas veikas. Šio metodo pagalba buvo apklausti penki skirtingų teisėsaugos institucijų pareigūnai, turintys skirtingą stažą ir patirtį. Tokia apklausa leidžia plačiau suvokti kaip galima pagerinti strateginį planavimą, kad jis būtų naudingas ir efektyvus tiek jaunam tiek patyrusiam pareigūnui tiriant nusikalstamas veikas; *interpretavimo metodas* naudotas apibendrinant empirinio tyrimo metu surinktus duomenis; *apibendrinimo ir analizės metodas* pasitelktas įvairių autorių bei mokslininkų nuomonių nagrinėjamos tematikos sisteminimui, pateikiant apibendrintas išvadas bei pateikiant baigiamojo darbo išvadas.

Už ikiteisminį tyrimą atsakingi pareigūnai visados turi siekti, jog ikiteisminis tyrimas vyktu kiek įmanoma greičiau. Tokia pareiga yra įtvirtinta ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindų laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje: „Nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymo sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo (...)“¹¹. Šitie teisės aktai nedviprasmiškai reikalauja inovatyvaus požiūrio į nusikalstamų veikų tyrimo procesą, kas nėra įmanoma be platesnės kovos su nusikalstamumu vizijos ir atitinkamų strategijų, tame tarpe ir parengtų kriminalistikos mokslo išvalgų bei parengtų metodų ir rekomendacijų.

1 Straipsnis parengtas naudojant 2022 m. Mykolo Romerio universitete apginto magistro baigiamojo darbo medžiagą. Žr. Volskas, V. (2022). *Teisėsaugos institucijų strateginis planavimas optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą*. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas - prof. dr. Malevski, H. Mykolo Romerio universiteto Teisės Mokykla, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas. Magistro baigiamasis darbas nepublikuotas.

2 Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM, Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje. Sukčiavimas (BK 182 str.): <https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9542&datasource=66502>.

3 Bundeskriminalamt, „Police Crime Statistics 2017: <https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/PoliceCrimeStatistics/2017/pcs2017_node.html>.

4 Bundeskriminalamt, „Police Crime Statistics 2018: <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/PoliceCrimeStatistics/2018/pks2018_englisich.html?nn=113788>.

5 Bundeskriminalamt, „Police Crime Statistics 2019: <https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/PoliceCrimeStatistics/2019/pcs2019_node.html>.

6 Bundeskriminalamt, „Police Crime Statistics 2020: <https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/PoliceCrimeStatistics/2020/pcs2020_node.html>.

7 Kurapka, V. E., Malevski, H. (2003). Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai. *Jurisprudencija*. 43(35), 85.

8 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas: <<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>>.

9 Matulienė, S., Bučiūnas, G. (2007). Ikteisminio tyrimo efektyvumo problemos. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. 88.

10 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *op.cit*.

11 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>>.

Pats ikiteisminio tyrimo greitumas yra siejamas su tyrimo efektyvumo rodikliais. Efektyvumas turi didelę reikšmę nusikalstamų veikų tyrimo veiksmingumui ir rezultatyvumui, o pačio tyrimo efektyvumo veiksniai yra: proceso greitumas, baudžiamojo proceso terminai, tyrėjų kompetencija (kvalifikacija), ikiteisminio tyrimo organizavimas bei tyrimą atliekančių, organizuojančių ir jam vadovaujančių institucijų glaudus bendradarbiavimas¹². Visi išvardinti procesai, darantys įtaką nusikalstamų veikų tyrimo efektyvumui, yra pažymėti Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginiuose planuose ir veiklos planuose. LR VRM 2021 – 2023 m. strateginio veiklos plano (toliau – SVP) vienas iš vertinimo rodiklių yra „Vidutinė nusikalstamos veikos tyrimo trukmė ne daugiau kaip (...)“¹³. Šį rodiklį galima priskirti prie proceso greitumo ir baudžiamojo proceso termino. Policijos departamento prie LR VRM 2021 metų veiklos plane viena iš priemonių yra „Perduoti Lietuvos patirtį Europos Sąjungos Rytų partnerystės ir kitoms besivystančioms valstybėms kovos su organizuotu nusikalstamumu, teisėsaugos ir teisėsaugos institucijų administravimo srityje.“¹⁴ Ši priemonė puikiai atspindi glaudų bendradarbiavimą. Tame pačiame veiklos plane yra išskirta priemonė „Dalyvauti ES finansuojamuose projektuose policijos pareigūnų gebėjimams tobulinti“¹⁵. Ši priemonė susijusi su tyrėjų kompetencija. LR VRM 2021 – 2023 m. SVP yra išskirta priemonė „Organizuoti ir vykdyti nusikalstamų

veikų atskleidimą ir tyrimą“¹⁶. Ši priemonė susijusi su tyrimo organizavimu. Kaip matyti, strateginiuose planuose yra išskiriamos priemonės, nuo kurių priklauso nusikalstamų veikų tyrimo efektyvumas, tačiau apie jas yra užsiminama per daug abstrakčiai. Jos neteikia jokios pagalbos ikiteisminio tyrimo pareigūnui padaryti tyrimą efektyvesniu.

Išanalizavus Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginių planų tam tikras nuostatas, pastebima, kad jos yra labiau orientuotos į pačią instituciją, o ne į ikiteisminio tyrimo gerinimą ar jo efektyvumo didinimą. Dabartinės strateginių planų nuostatos yra gana abstrakčios, deklaratyvios ir nekonkrečios. Juose trūksta ryšio su kitais teisės aktais ir taipogi ryšio su kriminalistikos mokslu. Kadangi kriminalistikos mokslas yra nuolat plėtojamas, tobulėja kriminalistinių tyrimų metodikos, didėja jos galimybės. Šis mokslas į nusikaltimų tyrimų sferą įtraukia tobuliausiais ir veiksmingiausias mokslines technologijas. Taip pat svarbu pažymėti, kad kriminalistika ir baudžiamasis procesas yra vienas kitą papildantys mokslai, kuriuos jungia bendras uždavinys – ištirti nusikalstamas veikas. Todėl kriminalistinės strategijos ir apskritai pačio kriminalistikos mokslo rekomendacijos yra nepagrįstai neįtraukiamos į teisėsaugos institucijų strateginius planus, kadangi šis mokslas galėtų padidinti ikiteisminio tyrimo efektyvumą, sumažinti nusikalstamumo latentiškumą ir užtikrinti greitą ir operatyvų nusikalstamų veikų tyrimą.

Pagrindiniai probleminiai „laukai“ Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginiame planavime.

Pagrindiniai teisėsaugos institucijų uždaviniai: saugoti asmens teises ir laisves, ginti pažeistą teisę (jei įmanoma – ją atkurti), nubausti pažeidėją¹⁷. Taip pat reikėtų nepamiršti ir šių teisėsaugos institucijų uždavinių: nusikalstamų veikų prevencija, jų atskleidimas bei tyrimas. Nusikalstamų veikų sėkmingas tyrimas, atskleidimas ir juos įvykdžiusių asmenų pagrįstas ir teisėtas patraukimas baudžiamajon atsakomybėn bei teisingas baudmės paskyrimas yra vienas iš pagrindinių būdų kontroliuoti nusikalstamumą¹⁸.

Apskritai pats nusikalstamumas yra viena svarbiausių grėsmių ir atskiram piliečiui, ir visuomenei. Nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių gyvenimo lygiui, kėsinamasi į valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindus¹⁹.

Nors yra nuolat atliekami nusikalstamumo tyrimai ir lieka aktuali nusikalstamumo prevencijos problema, tačiau dar negalime teigti, kad jis būtų stipriau kontroliuojamas nei anksčiau²⁰. Teisėsaugos institucijos savo strateginiuose planuose irgi pabrėžia, kad nusikalstamumo problema yra aktuali ir su juo reikia kovoti. Planuose yra pabrėžiamas ne vienas uždavinys ar priemonė kaip mažinti nusikalstamumą, pvz.: LR finansų ministro valdymo sričių 2021-2023 metų strateginiame veiklos plane 05-01-60 priemonė skirta vykdyti neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų, jų pirmtakų, tabako ir alkoholio gabenimo ir disponavimo jais kriminalinę žvalgybą, užkardyti, atskleisti ir tirti šias veikas²¹; LR generalinės prokuratūros 2022-2024 metų strateginiame veiklos plane pirmasis uždavinys yra veiksmingai vykdyti baudžiamąjį persekiojimą²²; LR VRM 2021-2023 metų SVP 01.06 programos, 01-01-01 priemonė yra organizuoti ir vykdyti valstybės

12 Matulienė, Bučiūnas, *op. cit.*, 89
13 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui pavestų valdymo sričių 2021-2023 metų strateginis veiklos planas: <<https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/VRM%20SVP%202021-2023%20METU-PATVIRTINTAS.pdf>>.
14 Policijos departamento prie LR VRM 2019-2021 metų strateginis veiklos planas.
15 Policijos departamento prie LR VRM 2019-2021 metų strateginis veiklos planas, *supra note*, 13.
16 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui pavestų valdymo sričių 2021-2023 metų strateginis veiklos planas, *supra note*, 12.
17 *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Teisėsauga. <<https://www.vle.lt/straipsnis/teisesauga/>>.
18 Meškauskienė, S. (2015). Kitas požiūris į Lietuvos kriminalistikos taktikos atskirų krypčių plėtos poreikius ir galimybes. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas studijos, praktika*. 11, 123.
19 Meškauskienė, *supra note*, 17: 125.
20 Kurapka, V. E., Justickis, V. (2010). *Nusikalstamumo grėsmės ir žmogaus saugumas*. 13.
21 Lietuvos Respublikos finansų ministro valdymo sričių 2021 – 2023 metų strateginis veiklos planas: <<https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%202021-2023%20SVP%20patikslintas.pdf>>.
22 Lietuvos Respublikos Generalinės Prokuratūros 2022 – 2024 m. strateginis veiklos planas: <<https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2022/02/lrgp-2022-2024-m.-svp.pdf>>.

sienos stebėjimą, nelegalios migracijos prevenciją ir kontrolę rinktinėms priskirtose veikimo teritorijose²³; STT 2022-2024 metų strateginio veiklos plano trečias uždavinys yra vykdyti korupcijos prevenciją, analitinę antikorupcinę žvalgybą²⁴. Strateginiuose veiklos planuose yra dar ne vienas uždavinys ar priemonė susijusi su viešojo saugumo užtikrinimu, nusikaltimų prevencija ir pan. Tačiau juose trūksta žinių apie tam tikrų nusikaltimų tyrimo būdus, veiksmus. Taip pat būtina pažymėti, kad dabartiniuose strateginiuose veiklos planuose nėra jokios informacijos apie nusikaltimų ištyrimo greitumą, kartais geriausia profilaktika apsisaugant nuo nusikalstamumo yra greitas nusikaltimų ištyrimas ir kaltų asmenų nubaudimas bei informacijos apie greitumą paviešinimas.

Norint mažinti nusikalstamumą, teisėsaugos institucijoms reikėtų rengti kitokio stiliaus strateginius veiklos planus. Juose turėtų būti glaudesnis ryšys su kitais teisės aktais, kurie galėtų pagelbėti tyrėjui atliekant ikiteisminį tyrimą. Kitokio pobūdžio strateginiai planai turėtų tobulinti ir optimizuoti nusikalstamų veikų tiriamąją veiklą. Rengiant juos didelę reikšmę turėtų kriminalistika, kadangi jos vienas pagrindinių tikslų yra rengti ir diegti nusikaltimų tyrimo ir atskleidimo ir prevencijos metodus ir priemones praktinėje veikloje²⁵.

Kriminalistika ir baudžiamasis procesas yra du vienas kitą papildantys ir vienas į kitą besiskverbiantis mokslai, kuriuos pirmiausia jungia bendras uždavinys – ištirti nusikals-

Ar Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginis planavimas užtikrina realius nusikalstamų veikų aiškinimo, tyrimo ir prevencijos rezultatus?

Dabartiniame ES raidos etape sėkmingas prioritetinių pamatinių tikslų pasiekimas nėra įmanomas be efektyvios kovos su nusikalstamumu²⁷. Vadovaujantis protingumo principu, kovoti su nusikalstamumu turėtų padėti teisėsaugos institucijų strateginiai veiklos planai. Tačiau Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginiai planai kaip jau ir buvo minėta yra labiau nukreipti į pačios institucijos aplinkos ištyrimą, finansus, jų paskirstymą ir panaudojimą. Juose trūksta kriminalistikos mokslo žinių, kadangi kriminalistika gali reikšmingai prisidėti prie didesnio teisėsaugos efektyvumo, veiksmingumo, prie nusikalstamumo prevencijos ir kovos su juo²⁸.

Apskritai kriminalistikos mokslo neįtraukimas į teisėsaugos institucijų strateginius planus yra nepagrįstas. Lietuvoje truksta vieningos kriminalistikos mokslinimo sistemos, apimančios studijų procesą bei kompetencijas tobulinimo elementus įvairių sričių teisėsaugos bei justicijos pareigūnams²⁹.

Europos taryba yra pažymėjus, kad kriminalistika gali reikšmingai prisidėti prie didesnio teisėsaugos efektyvumo ir veiksmingumo, prie nusikalstamumo prevencijos ir kovos su

tamas veikas. „Ištirti nusikalstamą veiką vien tik remiantis baudžiamojo proceso normomis ir nepanaudojant kriminalistikos mokslo žinių ar laimėjimų praktiškai yra neįmanoma. Akivaizdu, kad nusikalstamų veikų tyrimo procese nepakanka taikyti vien tik proceso normas, reglamentuojančias bendrąją atliekamų veiksmų tvarką. Todėl tiriant nusikalstamas veikas būtina žinoti ne tik tai, ką galima atlikti konkrečiu atveju ir ko negalima, bet ir tai, kaip atlikti, kokius ikiteisminio tyrimo veiksmus atlikti pirmiau, o kokius – vėliau, kokius taktinius būdus pasirinkti, kaip planuoti tyrimą ir pan.

Atlikta teisės aktų ir atitinkamų teisėsaugos institucijų strateginių planų apžvalga leidžia daryti tam tikrus apibendrinimus. Rengiant strateginius planus teisėsaugos institucijos daug dėmesio skiria jų formaliems aspektams ir ypač tiems, kurie tiesiogiai yra susieti su tų institucijų funkcionavimu. Teisėsaugos institucijų strateginiuose planuose nepakankamai dėmesio yra skiriama kriminalistinėms rekomendacijoms, tame tarpe ir kriminalistinei strategijai. Jaučiamas mokslinės kriminalistinės politikos koncepcijos ir jos realios strategijos, nukreiptos į teisėsaugos institucijas nebuvimas. Kriminalistinės politikos koncepcija funkcionavo XIX-XX a. sandūroje, kada žymūs vokiečių teisininkai ir kriminalistai kalbėjo apie kriminalinių mokslų sistemą, kurioje buvo ne tik baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas, kriminologija ir kriminalistika, bet ir baudžiamoji politika²⁶.

juo, didinant glaudesnio valstybių narių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybes, tuo pačiu gerbiant principus ir laikantis taisyklių žmogaus teisių, pagrindinių laisvių ir teisinės valstybės srityse, kuriais yra grindžiama sąjunga ir kurie yra bendri valstybėms narėms³⁰. Europos taryba yra pabrėžusi, kad yra būtina sukurti Europos kriminalistikos erdvę, kas skatintų glaudesnę šalių ir jų baudžiamojo teisingumo sistemų bendradarbiavimą.

Nors Europos taryba ir pabrėžia, kad kriminalistiką gali prisidėti prie nusikalstamų veikų tyrimo optimizavimo, tačiau Lietuvos teisėsaugos strateginiuose planuose praktiškai neskiriama dėmesio kriminalistikos mokslui. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui pavestų valdymo sričių 2022-2024 metų strateginiame veiklos plane yra išskirta 07-011-11-02-01 priemonė: „vykdyti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, kontrolę, užkardymą, atskleidimą ir tyrimą, vykdyti eismo kontrolę, atlikti kriminalistinius tyrimus ir ekspertizes, vykdyti specialiąsias antiteroristines operacijas, vykdyti pareigūnų rengimą, kvalifikacijos tobulinimą, vykdyti policijos įstaigų bendrąsias ir specialiąsias

23 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui pavestų valdymo sričių 2021-2023 metų strateginis veiklos planas, *supra note*, 12.
24 Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos 2022 – 2024 metų strateginis veiklos planas, STT.
25 Meškauskienė, *op. cit.*, 123.
26 Gross, H. (2021). *Podręcznik dla sędziego śledczego jako system kryminalistyki*. Opracowanie i przekład Jerzy Kasprzak, Difin Sp. Z o. o.. P. 46.
27 Kurapka, E. V., Malewski, H. (2019). Kompleksinė kriminalistikos mokymo ir kompetencijos tobulinimo teisėsaugos bei justicijos pareigūnams mokslinė kompetencija ir jos realizavimo modeliai. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. 15, 57.
28 Malevski, H. (2013). Kriminalistinė strategija, strategija kriminalistikoje ar kriminalistinės politikos strategija? *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. 9, 28.
29 Kurapka, Malewski, *op. cit.*
30 Malevski, *supra note*, 26, 28.

funkcijas“³¹. Šiame dokumente ši priemonė yra praktiškai vienintelė susijusi su kriminalistikos įtraukimu į teisėsaugos institucijų veiklos gerinimą.

Kriminalistikos mokslas galėtų pareigūnams padėti tiek triant nusikalstamas veikas, tiek kvalifikacijos kėlime. Į kriminalistikos mokslą būtina žiūrėti kaip į nepertraukiamą procesą: pradedant studijomis, specializacija, baigiant kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimo kursais per visą aktyvią profesinę veiklą. Būtiną mokslinių tyrimų ir mokymo programų kriminalistikos srityje strategijų vertinimas, nes iškyla ir pasireiškia grėsmės, kad nepakankamas dėmesys kriminalistikos mokslinimui tampa rimta kliūtimi efektyviam nusikaltimų tyrimui, stokojama sisteminio požiūrio į kryptingą mokymų planavimą, mokymosi poreikių nustatymą, filtruojant ir identifikuojant svarbiausius prioritetus.³²

Jurgita Baltrūnienė yra rašiusi, kad „(...) pagal šiuo metu galiojančias atskirų institucijų strategijas cigarečių kontrabandos teisinio reguliavimo klausimais sprendžiamas nevienodai ir tam tikrais atvejais kelia didelių abejonių jų teisėtumu ir pagrįstumu. Manytina, kad šioje vietoje yra būtinos atskirų teisėsaugos institucijų vienodos strategijos formavimo kryptys kovojant su cigarečių kontrabanda“³³ Šią jos mintį galima pritaikyti ne tik formuojant strategiją kovoje su kontrabanda, bet apskritai formuojant visų teisėsaugos institucijų strateginius planus. Visų Lietuvos teisėsaugos institucijų pagrindinė misija yra ginti Lietuvos žmonių teises ir laisves, saugoti visuomenę ir Valstybę, padėti žmogui, šeimai ir bendruomenei. Todėl manau būtų racionalu priimti dar vieną strateginį veiklos planą, kuris būtų bendras visoms teisėsaugos institucijoms optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą. Taip būtų sumažintas tarp institucijų įtampas laukas.

Išvados

1. Lietuvoje yra per mažai skiriama dėmesio kriminalistikos mokslo rekomendacijoms, kurios sudaro realias galimybes greičiau ir efektyviau aiškinti, tirti nusikalstamas veikas bei užtikrinti jų prevenciją. Pats kriminalistikos mokslas yra nuolat plėtojamas, tobulėja kriminalistinių tyrimų metodikos ir rekomendacijos, didėja jų galimybės diegiant į nusikaltimų tyrimų sferą veiksmingiausias informacines bei kitas mokslines technologijas.
2. Lietuvos teisėsaugos institucijų strateginių planų analizė parodė, kad visi dokumentai yra sukoncentruoti į konkrečių institucijų tikslus, uždavinius, misiją, finansus bei jų paskirstymą, aplinkos prisitaikymą ir į institucijos kontrolę, jų koordinavimą. Jie nėra sukoncentruoti į ikiteisminio tyrimo tobulinimą ir efektyvumo didinimą. Dabartinės strateginių planų nuostatos yra abstrakčios ir deklaratyvios. Juose trūksta ryšio su kitais teisės aktais bei kriminalisti-

Labai reikšminga yra mūsų apklausos respondentų nuomonė, kur pareigūnai paminėjo, kad yra analizavę savo institucijos strateginius planus, bet atliekant ikiteisminį tyrimą ar konkretų kriminalinės žvalgybos veiksmą, tais strateginiais planais nesivadovauja. Kadangi jie labiau yra nukreipti į instituciją, juose nėra jokios pagalbos pareigūnui tiriančiam nusikalstamą veiką. Paklausus jų nuomonės apie strateginių planų pertvarkymą ir kriminalistikos mokslo įtraukimą į juos, jie visi sutiko, kad tokie planai turėtų didesnę naudą nei dabartiniai ir galbūt net galėtų sumažinti nusikalstamumą ar padidinti nusikaltimų ištyrimo lygį.

Norint, kad strateginiai veiklos planai būtų naudingi tiriant ir aiškinant nusikalstamas veikas, kaip ir buvo minėta reikia keisti dabartinius, nes jie turi mažai naudos atliekant tyrimą. Protingiausia būtų rengti dvejus skirtingus dokumentus. Vienas būtų skirtas pačios institucijos veiklai, finansams, administracijai ir įstaigos gyvavimui. Kitas būtų skirtas nusikalstamų veikų tyrimams, atskleidimui, prevencijai. Jame turėtų atsispindėti ir pagalba tyrėjui atliekant tam tikrus veiksmus. Abu dokumentai turėtų būti kas metus peržiūrimi remiantis: ES ir kitų tarptautinių institucijų, sutarčių reikalavimais; visuomenės požiūriu; įstatymais ir jų pokyčiais; išorės faktoriais. Būtent toks strateginis veiklos planas labiau atsispindėtų ir padėtų pareigūnui aiškinant nusikalstamas veikas, atliekant tyrimą ir nusikalstamų veikų prevencijos klausimais. Atskirus veiklos planus turėtų rengti tą išmanantys asmenys, o ne vienas ir tas pats. Strateginį veiklos planą, susijusį su institucijos „gyvavimu“, turėtų rengti kiekviena institucija atskirai, o kitą, susijusį su nusikalstamumu, būtų galima rengti vieną bendrą visoms institucijoms.

- kos mokslu. Tad norint padidinti ikiteisminio tyrimo efektyvumą, sumažinti nusikaltimų latentiskumą ir užtikrinti greitą ir operatyvų nusikalstamų veikų tyrimą, į strateginius planus būtina įtraukti kriminalistikos mokslo rekomendacijas.
3. Labai reikšminga yra mūsų apklausos respondentų nuomonė, kur pareigūnai paminėjo, kad yra analizavę savo institucijos strateginius planus, bet atliekant ikiteisminį tyrimą ar konkretų kriminalinės žvalgybos veiksmą, tais strateginiais planais nesivadovauja. Kadangi jie labiau yra nukreipti į instituciją, juose nėra jokios pagalbos pareigūnui tiriančiam nusikalstamą veiką. Paklausus jų nuomonės apie strateginių planų pertvarkymą ir kriminalistikos mokslo rekomendacijų įtraukimą į juos, jie visi sutiko, kad tokie planai turėtų didesnę naudą nei dabartiniai ir galbūt net galėtų sumažinti nusikalstamumą ar padidinti nusikaltimų ištyrimo lygį.

4. Dokumentų analizės rezultatai leidžia teigti, kad šiuolaikiniai strateginiai planai neturi tiesioginės įtakos nusikalstamų veikų aiškinimui, tyrimui ar prevencijai. Strateginiuose planuose išvardintos priemonės yra neteikiančios jokios pagalbos ikiteisminio tyrimo pareigūnui padaryti ikiteisminį tyrimą efektyvesniu. Racionaliausia būtų kurti du atskirus strateginius veiklos planus. Pirmasis galėtų išlikti toks koks

ir yra dabar (sukoncentruotas į pačią instituciją, jos gyvavimą bei atsiskaitymą prieš visuomenę ir aukštesnio lygio valstybines institucijas). Antrasis galėtų būti bendras visoms teisėsaugos institucijoms. Jame turėtų atsispindėti kriminalistinės politikos įžvalgos, kurios tiesiogiai turėtų įtakoti ikiteisminį tyrimą ir padaryti jį efektyvesniu.

PROBLEMATIC ASPECTS OF INVESTIGATION OF STRATEGIC PLANNING OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES BY OPTIMIZATION OF CRIME INVESTIGATION

Vytautas Volskas

Summary

The purpose of this article is to draw the attention of researchers and law enforcement officials to certain problematic issues related to the strategic planning of law enforcement agencies by optimizing the investigation of criminal offenses and to stimulate discussion on this issue. In Lithuania, strategic planning in law enforcement institutions and in the public sector in general has been examined quite recently and mostly only by analyzing general provisions. Strategic planning itself is enshrined in laws and regulations, but there is no research on the effectiveness of strategic planning by law enforcement agencies in investigating criminal offenses. Taking this into account, this work analyzes the provisions of the strategic

plans of Lithuanian law enforcement institutions, as well as offers suggestions on how to increase the investigation rates of criminal offenses and the effectiveness of strategic plans in the fight against crime. The aim of the master's thesis was to evaluate the strategic plans of Lithuanian law enforcement institutions in the context of criminal investigations and to make suggestions for their improvement. Some of the problematic issues of the above-mentioned master's thesis are presented in this publication in accordance with the requirements for scientific articles.

Keywords: strategic planning, law enforcement institutions, criminalistic strategy, criminality.

31 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui pavestų valdymo sričių 2022-2024 metų strateginis veiklos planas: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/00000_VRM_SVP_2022-2024_GALUTINIS.pdf>.

32 Kurapka, V. E., Malevski, H., Matulienė, S. (2016). *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija*. P. 364.

33 Baltrūnienė, J. (2021). The European Union security strategy and its effect in combating cigarette smuggling in Lithuania. *Kriminalistika a forenznė vedy: veda, vzdelavanie, prax.* 17, 56.